

Umiejętności Polaków – wyniki Międzynarodowego Badania Kompetencji Osób Dorosłych

(PIAAC - The Programme for the International Assessment of Adult Competencies)

Międzynarodowe Badanie Kompetencji Osób Dorosłych PIAAC zostało przeprowadzone w latach 2011-2012 w 24 krajach. Łącznie przebadano 166 tys. osób w wieku 16-65 lat. Badanie przygotowała Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD). Celem badania PIAAC jest pomiar trzech umiejętności: rozumienia tekstu, rozumowania matematycznego oraz wykorzystywania technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK). Umiejętności te mierzone są na skali od 0 do 500 punktów. Kompetencje mierzone w PIAAC są niezbędne do funkcjonowania we współczesnym świecie oraz nabywania nowej wiedzy i nowych umiejętności. PIAAC dostarcza również informacji m.in. na temat związków pomiędzy kompetencjami, wykształceniem i sytuacją na rynku pracy. Dane uzyskane w badaniu pozwalają na ocenę jakości kapitału ludzkiego a na tej podstawie także ocenę potencjału gospodarczego i spójności społecznej w badanych krajach.

Należy pamiętać, że w Polsce badaniu poddali zostali zarówno uczniowie i absolwenci trójstopniowego systemu szkół (szkoła podstawowa, gimnazjum, szkoły ponadgimnazjalne) wprowadzonego reformą z 1999 roku, jak i absolwenci wcześniej obowiązującego systemu dwustopniowego (szkoła podstawowa, szkoła średnia lub zasadnicza zawodowa). Wyniki badania pozwalają na analizę niektórych efektów „wprowadzenia gimnazjów” w Polsce. Warto również zauważyć, że w grupie najmłodszych badanych (16-19 lat) nie znaleźli się jeszcze uczniowie kształceni „nową” podstawą programową, wprowadzaną od 2009 roku. Badanie stanowi więc obraz stanu wyjściowego dla oceny „nowej” podstawy programowej w kolejnych badaniach.

1. Młodzież w Polsce – dużo lepsze wyniki od starszych pokoleń

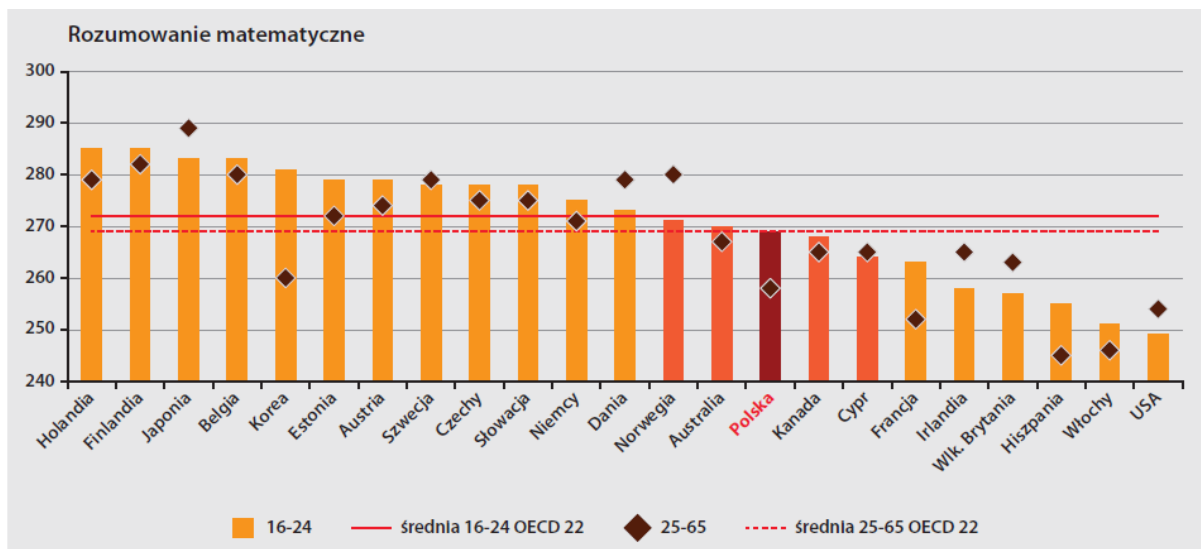
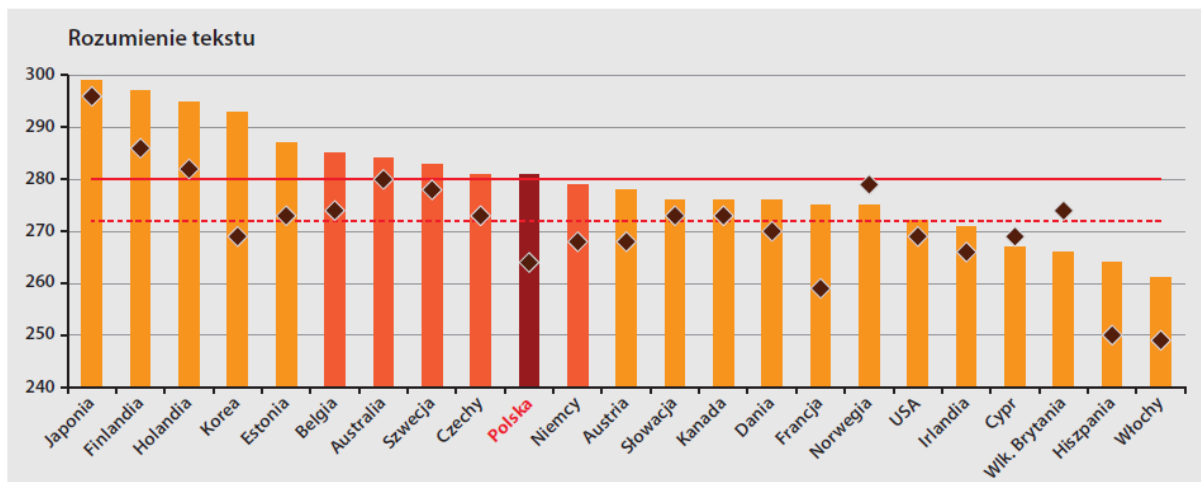
W Polsce szczególnie wybijają się grupa osób młodych w zakresie rozumienia tekstu jak i rozumowania matematycznego. Polskę wyróżnia relatywnie duża różnica między wynikami młodszych grup (16-24 lata) i osób w wieku 25-65 lat: osoby młode osiągnęły średnie wyniki wyższe o 17 i 11 punktów odpowiednio w rozumieniu tekstu i w rozumowaniu matematycznym. Podobny dystans między wynikami młodych i pozostałymi osobami dorosłymi badanymi w PIAAC obserwuje się we Francji, a większy tylko w Korei (odpowiednio 24 i 21 punktów różnicy).

W przypadku wyników rozumienia tekstu w Polsce najmłodsza badana w PIAAC grupa wieku 16 – 19 lat uzyskuje wyniki istotnie lepsze od średnich wyników swoich rówieśników w OECD. Natomiast w przypadku umiejętności rozumowania matematycznego ta sama grupa osiąga rezultaty porównywalne do wyników osób w krajach OECD.

Wyniki dla szerzej zdefiniowanej grupy młodych osób, w wieku 16 – 24 lat, kształtują się w rozumieniu tekstu na poziomie średnich wyników osób młodych w krajach OECD i są zbliżone do wyników Belgii, Australii, Szwecji, Czech i Niemiec. Przeciętny wynik w zakresie rozumowania matematycznego grupy wieku 16-24 lata w Polsce ma wartość nieco poniżej średniej OECD i jest porównywalny do umiejętności młodzieży w Norwegii, Australii, Kanadzie i na Cyprze. O ile jednak Polska młodzież wypada powyżej lub blisko średniej OECD, to już osoby w wieku 25-65 lat wypadają słabiej niż średnia OECD. Niewątpliwie względnie lepsze wyniki polskiej młodzieży w badaniu PIAAC w odniesieniu do ogółu populacji na tle międzynarodowym są zjawiskiem pozytywnym, mogącym świadczyć o potencjale rozwojowym kraju, a mogą być efektem reform

edukacji wprowadzających wydłużony cykl kształcenia ogólnego (wprowadzenie gimnazjów do systemu szkolnego w 1999 r.).

Średnie wyniki PIAAC osób w wieku 16-24 lata oraz 25-65 lat w 23 krajach

Ciemniejszym odcieniem koloru pomarańczowego oznaczono kraje, których wyniki nie różnią się istotnie statystycznie od wyników Polski (dla populacji osób 16-24 lat).

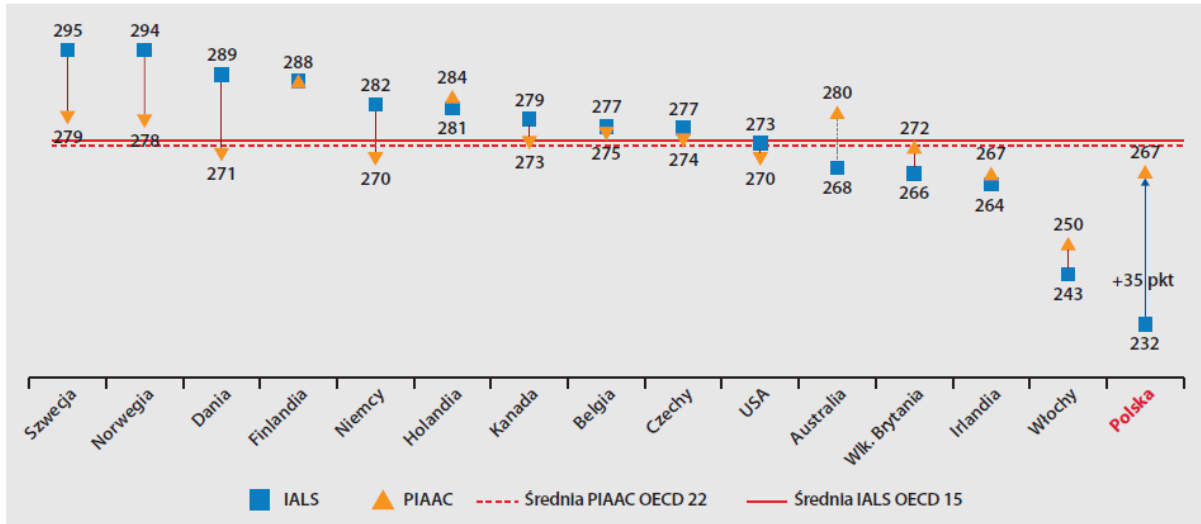
Dla populacji Polaków 25-65 lat, przeciętny wynik w zakresie rozumienia tekstu znajduje się nieco poniżej średniej OECD (267 punktów wobec 273). Wynik zbliżony do polskiego uzyskano w Irlandii, a niższy osiągnęła Francja. W części dotyczącej umiejętności matematycznych Polacy w grupie 25-65 lat również wypadli poniżej średniej OECD (260 punktów wobec 269). Przeciętny poziom rozumowania matematycznego Polaków, w tej grupie, jest porównywalny do wyniku Wielkiej Brytanii i lepszy niż wyniki Francji, Stanów Zjednoczonych, Włoch i Hiszpanii. Przedstawione powyżej średnie wyniki w PIAAC nie uwzględniają jednak zróżnicowania wyników w poszczególnych krajach. Zarówno w krajach o najwyższych jak i najniższych przeciętnych wynikach część populacji dorosłych osiąga bardzo niskie wyniki, ale jednocześnie istnieją także grupy o wysokich poziomach umiejętności.

2. Polska – najwyższy wzrost wyników

Spośród wszystkich krajów, które wzięły udział w obydwu badaniach, Polska odnotowała największą poprawę wyników badania PIAAC w stosunku do wyników badania IALS (*badanie IALS*

zostało przeprowadzone w 1994 r. i pozwoliło na analizę zmian poziomu kompetencji Polaków w dziedzinie rozumienia tekstu). Poprawa średniego wyniku Polaków w wieku 16-65 lat wyniosła aż 35 punktów, podczas gdy średnia OECD pozostała praktycznie na tym samym poziomie.

Wyniki badań IALS i PIAAC w 15 krajach

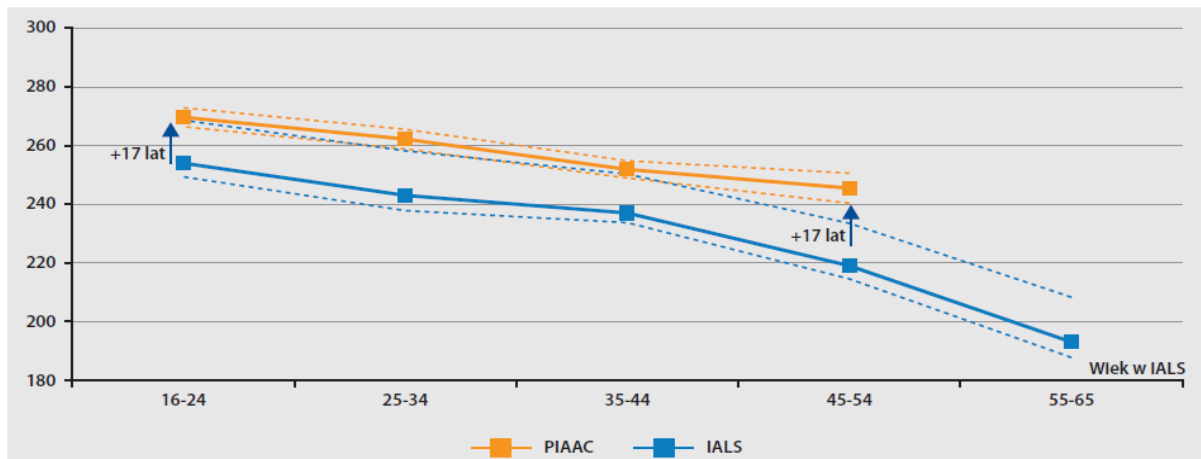

Kraje zostały uszeregowane wg wyników IALS. Porównanie do średniej OECD IALS odnosi się do przeskalowanych wyników IALS dla 15 krajów, które uczestniczyły zarówno w badaniu IALS jak i PIAAC. Średnia OECD PIAAC dla tej grupy krajów jest taka sama jak średnia OECD dla 22 krajów uczestniczących w PIAAC

Pomimo, że wyniki Polski w obydwu badaniach znajdują się poniżej średniej międzynarodowej, warto zaznaczyć, że dystans Polski do średniej OECD wyraźnie zmalał (z 42 punktów do 6), a dzięki poprawie wyników Polacy niemal zrównali się w przeciętnym poziomie umiejętności z takimi krajami jak Dania, USA czy Niemcy.

Ponieważ pomiary PIAAC i IALS dzieli 17 lat, możliwe jest porównanie wyników tych samych grup osób w obydwu badaniach, tj. grup osób, które w momencie pomiaru IALS miały od 16 do 48 lat, a w PIAAC od 33 do 65 lat. Znaczna poprawa mierzonych umiejętności wraz z wiekiem nastąpiła w Polsce dla każdej z grup osób, co jest zjawiskiem wyróżniającym Polskę na tle innych krajów biorących udział w obu badaniach.

Rozkład umiejętności rozumienia tekstu w IALS i PIAAC wg kohort dla Polski

3. Cyfryzacja – wyzwanie dla Polski

Umiejętności Polaków w dziedzinie wykorzystywania technologii informacyjno - komunikacyjnych są niższe niż w krajach OECD: 38% dorosłych Polaków posiada niski poziom umiejętności wykorzystywania TIK, a wysoki – jedynie 19%, wobec odpowiednio 27% oraz 34% przeciętnie w krajach OECD. Może to być efektem kształcenia badanych według wymagań „starej” podstawy programowej gdzie technologie informacyjno-komunikacyjne (TIK) nie były ważnym elementem procesu edukacyjnego, oraz niższych niż obecnie nakładów na działania związane z upowszechnieniem TIK w społeczeństwie. W Polsce 23,8% badanych dorosłych odmówiło rozwiązywania zadań w takiej wersji (wobec 10,2% średnio w krajach OECD) i jest to najwyższy odsetek wśród krajów biorących udział w badaniu. Ogółem tylko 50,2% osób rozwiązywało zadania w wersji komputerowej (wobec 75,6% średnio w krajach OECD).

Mimo że w dziedzinie wykorzystywania TIK wyniki osób młodych w Polsce są również wyraźnie wyższe niż wyniki starszych generacji, to jednak na tle krajów OECD młodzie Polacy wypadają słabo – 38% posiada wysoki poziom umiejętności wykorzystywania TIK wobec średniej 51% w krajach OECD.

4. Pozostałe wyniki badania PIAAC:

4.1. **Wpływ wykształcenia rodziców na kształtowanie umiejętności.**

Wyniki badania PIAAC wskazują, że zarówno w Polsce, jak i w pozostałych krajach OECD wykształcenie rodziców w znacznym stopniu wpływa na umiejętności dzieci. Polacy, którzy mają najlepiej wykształconych rodziców nie odstają od średniej OECD (wyznaczonej dla osób, których rodzice mają wykształcenie wyższe), a wśród najmłodszych prezentują nawet wyższy poziom rozumienia tekstu. Wyniki Polaków, których rodzice mieli niższe poziomy wykształcenia są wyraźnie słabsze niż przeciętna OECD dla osób o analogicznym pochodzeniu. Relatywnie niska liczba osób uzyskujących wykształcenie wyższe w poprzednich dekadach jest jedną z przyczyn utrzymującego się niskiego poziomu umiejętności dużej liczby Polaków.

4.2. **Zróźnicowanie umiejętności młodzieży szkolnej.**

Analiza wyników PIAAC dla osób w wieku 16 – 19 lat pokazuje, że w Polsce najlepsze wyniki osiągają uczniowie liceów. Uczniowie zasadniczych szkół zawodowych charakteryzują się wyraźnie niższym poziomem kompetencji mierzonych w PIAAC niż uczniowie pozostałych szkół ponadgimnazjalnych, a wśród tych drugich lepsze wyniki osiągają uczniowie liceów niż techników. Takie wyniki są zgodne z tendencją międzynarodową: wśród wszystkich krajów uczestniczących w badaniu PIAAC uczniowie szkół o profilu zawodowym osiągają niższe wyniki niż uczniowie kontynuujący naukę w szkołach ogólnokształcących.

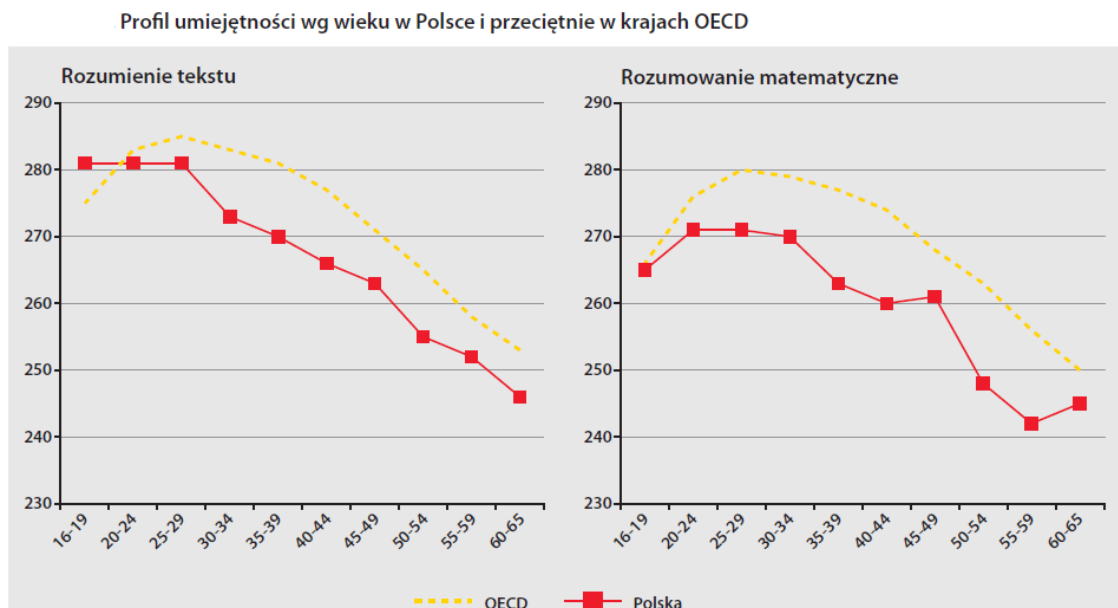
4.3. **Rola wykształcenia w kształtowaniu umiejętności.**

Zależność między poziomem umiejętności a formalnym wykształceniem jest bardzo silna. W Polsce różnica przeciętnych wyników osób dorosłych z wykształceniem wyższym oraz osób z wykształceniem niższym niż średnie wynosi 70 punktów w rozumieniu tekstu i 74 punkty w rozumowaniu matematycznym. Około 37% osób z wykształceniem wyższym posiada wysoki poziom umiejętności wykorzystywania TIK, wobec 2% w grupie osób o najniższym wykształceniu. Udział osób z wykształceniem wyższym wśród polskich

dorosłych jest jednym z najniższych wśród krajów uczestniczących w badaniu (Polska – 25,7%, średnio 30,1%, Finlandia 36,4%, Japonia 41,1%, Korea 35,0%,).

4.4. Zróźnicowanie kompetencji Polaków według wieku.

Przeciętny poziom umiejętności jest niższy wśród osób starszych. W Polsce, podobnie jak w innych krajach, spadek poziomu badanych kompetencji obserwujemy od około 30. roku życia. Polaków w wieku 16-24 i 55-65 lat dzielą 32 punkty w rozumieniu tekstu i 25 punktów w rozumowaniu matematycznym. Przeciętnie w krajach OECD obserwujemy wzrost umiejętności w zakresie rozumienia tekstu do wieku 25-30 lat i dopiero później ich spadek. Natomiast pogarszanie się kompetencji rozumowania matematycznego rozpoczyna się około 35 roku życia, tj. później niż w przypadku rozumienia tekstu.

4.5. Zróźnicowanie kompetencji Polaków według płci.

W Polsce kobiety wypadają lepiej od mężczyzn w rozumieniu tekstu (6 punktów różnicy), co wyróżnia nasz kraj na tle międzynarodowym, gdzie różnice w wynikach według płci są albo nieistotne statystycznie albo na korzyść mężczyzn. Wyniki pomiaru umiejętności matematycznych populacji dorosłych w Polsce nie wskazują na istnienie różnic między kobietami i mężczyznami, podczas gdy w pozostałych krajach mężczyźni mają lepsze wyniki średnio o 12 punktów. Ogółem wyniki kobiet w Polsce w zakresie obydwu umiejętności są bardziej zbliżone do przeciętnych wyników kobiet w pozostałych krajach OECD niż wyniki mężczyzn (może to być związane z wyższym poziomem wykształcenia kobiet).

4.6. Umiejętności studentów.

W Polsce najlepiej wypadają studenci kierunków związanych ze zdrowiem i z opieką społeczną oraz studenci nauk przyrodniczych, matematyki i informatyki, a w pozostałych krajach najlepsze wyniki uzyskują studenci nauk przyrodniczych. W Polsce analogicznie jak w innych krajach OECD najslabiej wypadają studenci kierunków pedagogicznych i społecznych.

4.7. Sytuacja na rynku pracy - kompetencje pracujących, bezrobotnych i biernych zawodowo.

We wszystkich krajach uczestniczących w badaniu osoby pracujące charakteryzują się wyższymi poziomami umiejętności rozumienia tekstu oraz rozumowania matematycznego niż osoby bezrobotne lub bierne zawodowo. W Polsce różnice między kompetencjami pracujących i bezrobotnych są zbliżone do różnic obserwowanych przeciętnie w krajach OECD (około 20 punktów różnicy w wynikach pracujących i bezrobotnych i około 30 punktów między pracującymi i biernymi zawodowo w obydwu analizowanych dziedzinach). Zestawienie wyników pracujących w Polsce z przeciętnymi wynikami krajów OECD w podziale na grupy zawodów wskazuje, że w zakresie rozumienia tekstu w Polsce właśnie grupa wysoko wykwalifikowanych pracowników biurowych osiąga wyniki na poziomie średniej międzynarodowej, choć w zakresie rozumowania matematycznego już poniżej.

4.8. Kształtowanie umiejętności a sektor gospodarki.

Spośród trzech rozważanych sektorów gospodarki najlepsze wyniki, zarówno w Polsce jak i w innych krajach OECD, obserwuje się w sektorze usług. Warto podkreślić, że wśród pracowników tego sektora gospodarki wynik Polski w rozumieniu tekstu jest na poziomie wyniku OECD, a z rozumowania matematycznego tylko nieznacznie gorszy (3 punkty). Niewątpliwie najwyższym poziomem umiejętności w PIAAC charakteryzują się osoby, których praca wiąże się m.in. z usługami z zakresu informatyki, finansów, ubezpieczeń, komunikacji, reklamy, marketingu, obsługi rynku nieruchomości, doradztwem podatkowym i księgowością. Grupa ta, określana tutaj łącznie jako „usługi nowoczesne”, uzyskała przeciętny wynik 299 punktów z zakresu rozumienia tekstu i 295 z rozumowania matematycznego. Warto także podkreślić względnie dobre wyniki pracujących w usługach związanych z edukacją (nauczyciele szkolni i akademicy, nauczyciele przedszkoli) oraz w administracji publicznej w Polsce, które są niższe od wyników sektora usług nowoczesnych jedynie o około 10 punktów i nie różnią się od wyników analogicznych grup w OECD.